O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

____

Rektor G.Rixsiyeva

2021-yil “08” 08

TILSHUNOSLIKKA KIRISH

FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200 000 – San’at va gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	230 000 - Tillar
Ta’lim yo‘nalishlari:	60230100 - Filologiya va tillarni o‘qitish (sharq tillari bo‘yicha); 60230100 - Filologiya va tillarni o‘qitish (mumtoz tillari bo‘yicha); 60230200 - Tarjima nazariyasi va amaliyoti (sharq tillari bo‘yicha); 60230300 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (sharq tillari bo‘yicha)

Toshkent-2021

	2. Irisqulov M. Tilshunoslikka kirish. Darslik. – Toshkent, 2019. 3. Омонов Қ. “Умумий тилшунослик” фанидан дарс етакчиси. Тошкент, 2010 4. Расулов Р. ва бошқ. Умумий тилшунослик. Т., 2006 **Qo‘shimcha adabiyotlar** 1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. 2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2016. 3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. 4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. 5. Реформатский А.А. Введение в языкознание. – М., 2006. 6. Амирова Т.А. История языкознания. – М., 2005. 7. Xolmanova Z.T. Tilshunoslikka kirish. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2007. 8. Yoldoshev I., Muhamedova S., Sharipova O`., Madjidova R. Tilshunoslik asoslari. – Toshkent, 2013. 9. Кочергина В.А. Введение в языкознание. Основы фонетики-фонологии. Грамматика. – М., 1979. **Axborot manbalari** 1. www.ziyonet.uz 2. www.kutubxona.uz 3. www.philology.ru
7.	O‘quv dasturi “O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrasida ishlab chiqilgan va 2021 - yil “27” 08 dagi “1” –sonli bayonnomasi bilan ma’qullangan. O‘quv dasturi Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2021- yil “28” 08 dagi “1” -sonli bayoni bilan tasdiqlangan.
8.	**Fan/modul uchun mas’ul:** f.f.n., katta o‘qituvchisi Yuldashev Toboshar Qodirovich
9.	**Taqrizchilar:** **Sodiqov Q.** – TDShU, “Mumtoz filologiya” kafedrasi professori, f.f.d. **A.Tilovov** – Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi.

	Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
3.	**V. Ta'lim natijalari / Kasbiy kompetentsiyalari** Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: -tilshunoslik fani asosini, O'zbekistonda tilshunoslikning rivojlantirish sohasiga qaratilgan ishlarni bilishi; shu paytgacha yuzaga kelgan ilmiy adabiyotlardan xabardor bo'lishi: tilning o'ziga xos tabiatini tahlil etishi; til va jamiyat; til va tafakkur; til va nutq munosabatlarini o'rganishi; til birikmalarining o'zaro mutanosib, yaxlit tizim sifatida namoyon bo'lishi; til fanining har bir bo'limi mohiyatini yoritishni; til fani bo'limlarining o'rganish obyektini tushuntirishni bo'yicha ***tasavvur va bilimga ega bo'lishi;*** -tilshunoslikning tamal toshi, tilshunoslik ilmiga hissa qo'shgan allomalarning ilmiy asarlari, tilshunoslik sohasining rivojlanish bosqichlari, til ilmining mohiyati haqida dastlabki ilmiy ma'lumotlar asosidagi fan ko'nikmalari, tilning o'ziga xos tabiati, tilshunoslik masalalari, tilshunoslik bo'limlarining mazmun-mohiyati talabalarning milliy-lisoniy ko'nikmalari kabi bilimlar majmuini ***ko'nikmalariga ega bo'lishi;*** -tilshunoslik ilmiga o'z hissasini qo'shgan o'zbek tilshunos olimlarining tadqiqot ishlari; zamonaviy sharqshunoslik yo'nalishlari; sohaga oid nashrlarning ilmiy-amaliy qimmati haqida ***malakalariga ega bo'lishi kerak.***
4.	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish vajoriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1. Исломжонова Х. Путеводитель по языковедческим дисциплинам. – Ташкент, 2009.

Fan/modul kodi		O'quv yili	Semestr	Kreditlar	
TK 102		2021-2022	1	2,2	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 2	
1.	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tilshunoslikka kirish		30	30	60

2.	**I. Fanning mazmuni** **Fanni o'qitishdan maqsad-** Talabalarga tilning paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlari to'g'risida; sharq tillarining taraqqiyot bosqichlari; yozuv, yozuvning paydo bo'lishi, uning asosiy turlarini ajrata olish va ulardan foydalana olishi; til va nutq qatlamlari, fonetika, morfologiya, tilning lug'at tarkibi, sintaksisning o'rganish haqida ma'lumot berishdan iborat. **Fanning vazifasi** - bo'lajak sharqshunos filologlarning o'z yo'nalishlari bo'yicha daslabki til bilimlarini o'zida qamrovchi nazariy kurs. Ushbu fan ko'magida sfilologiyasi yo'nalishidada o'qiyotgan talabalarning til va tilshunoslik to'g'risidagi bilimlari boyib boradi. Ushbu dasturni tuzishda mamlakatimizda so'nggi yillarda chet tilini o'qitish borasida olib borilayotgan davlat siyosati bilan bog'liq o'zgarishlar va ana shu jarayonlar asosida yaratilgan "Xorijiy tillar bo'yicha o'quv fanlaridan o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan majburiy talablar"ga kiritilgan ko'rsatmalar e'tiborga olindi. – filologiya va tilshunoslik; – tilning paydo bo'lishi va rivojlanishi; – sotsiolingvistika til - ijtimoiy hodisa; – matn va ma'ruza; – til va nutq qatlamlari; – til tovushlari: fonetika va fonologiya; – leksikalogiya: tillarning leksik qatlamini taraqqiyot jarayoni; – morfologiyauning o'rganish doirasi; – tilning lug'at tarkibi; – sintaksisning o'rganish doirasi va predmeti, gap tuzlishi; – tillarning tipologik tasnifi: – psixolingvistika;

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I Fan tarkibiga quydagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Tilning paydo bo'lishi va rivojlanishi

Kirish. "Tilshunoslik" fanining maqsad va vazifalari. Tilshunoslik – fan sifatida. Tilshunoslikning bo'limlari. Tilshunoslikning boshqa fanlar bilan munosabatlari.Tilshunoslikning shakllanishi. Uning tarixiy bosqichlari. Sharq va g'arb tilshunosligi tarixidan. Hozirgi zamon tilshunosligi.

2-mavzu. Til va Jamiyat

Tilning kelib chiqishi to'g'risidagi ko'zqarashlar. Til va Jamiyat. Til ijtimoiy hodisa. Til va tafakkur. Tilning funksiyalari. Til va nutq.

3-mavzu: Dunyo tillari va ularning tasnifi

Dunyo tillari, tillaming geneologik, tipologik tasnifi. Turkiy tillar, somiy tillari, eroniy tillar, hind tillari, xitoy tillari. Yapon koreys malay, indonez tillarini tashkil etuvchi til oilalari. Aglyutinativ, flektiv, izolatsiyalangan va o'zidi mujassamlashtiruvchi tillar.

4-mavzu. Yozuv va uning kelib chiqishi

Yozuv va uning kelib chiqishi. Yozuvning jamiyatning ijtimoiy-siyosiy, madaniy hayotida tutgan o'rni. Yozuvning adabiy til o'lchovlarini belgilashdagi, matnchilikdagi ahamiyati.

Grafemika. Yozuv turlari: piktografik, ideografik, fonografik yozuv.

5-mavzu. Til va nutq qatlamlari

Fonetika va uning obyekti. Tovush va fonema tushunchasi. Harf va tovush munosabatlari. Unlilar va undoshlar tizimi. Tovush o'zgarish hodisalari. Tovushni yozuvda aks ettirish masalalari. Transkripsiya, transliteratsiya.

6-mavzu. Leksikalogiya va leksiyagrafiya

Leksikologiya va leksikografiya. So'z va uning ma'nosi. Ma'no ko'chish yo'llari. Polisemantizm.Iboralar (frazeologizmlar).Omonim, sinonim va antonim so'zlar. Tilning lug'at tarkibi (leksikografiya). Atama haqida tushuncha. Yangi so'zlar (neologizmlar). Eskirgan so'zlar (arxaizmlar). Istorizmlar. Dialektal qatlam. Chegaralangan leksika, tabu va evfemizm.

7-mavzu. Grammatika va uning bo'limlari

Grammatika va uning bo'limlari. Morfema va uning turlari. So'zning morfem tizimi. Qo'shimcha, uning turlari. So'z yasalishi.

So'z turkumlari. So'zlaming turkumlarga bo'lish printsiplari. Mustaqil yordamchi so'zlar. Sintaksis. So'z birikmasi, uning so'z va gapdan farqi. Gap va uning tuzilishi. Gapning bosh va ikkinchi darajali bo'laklari. Gap turlari. Sodda qo'shma gaplar, ularning muhim belgilari.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Berilgan matnni fonetik tahlil qilish. So'zlardagi tovush hodisalarini aniqlash.
2. Berilgan matndagi so'zlarni leksik jihatdan tahlil qilish. So'z ma'nolarini aniqlash, matnda qo'llangan so'zlarning iste'mol doirasini (arxaik so'zlar, dialektal so'zlar, uslubiy chegaralangan so'zlar va b.) sharhlash.
3. Morfem tahlil. So'z tarkibi: o'zak, negiz va qo'shimchalar tahlili.
4. So'z turkumlariga ko'ra tahlil.
5. Gap tahlili
6. Til uslublari.Til uslublariga mos matnlar tanlash va uning xarakterli qirralarini sharhlab berish.
7. Til uslublariga mos matnlar tanlash va uning xarakterli qirralarini sharhlab berish
8. Leksikologiya. Tillarning leksik qatlamini tarraqiyot jarayoni.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigon mavzular:

1. Dunyo tillari, tillarning genealogik, tipologik tasnifi.
2. Oltoy tillari oilasi.
3. Somiy tillari oilasi.
4. Hind-ovrupa tillari oilasi.
5. Xitoy-tibet tillari oilasi.
6. Aglyutinatv, flektiv va amorf tillar.
7. Yozuvning jamiyatning ijtimoi-siyosiy, madaniy hayotida o'rni.
8. Yozuv turlari: piktografik, ideografik, fonografik yozuv.
9. Til va nutq qatlamlari
10. Leksikologiya va leksikografiya.
11. Grammatika va uning bo'limlari.
12. Til uslublari.Til uslublariga mos matnlar tanlash va uning xarakterli qirralarini sharhlab berish.
13. Til uslublariga mos matnlar tanlash va uning xarakterli qirralarini sharhlab berish.
14. Leksikologiya.Tillarning leksik qatlamini tarraqiyot jarayoni.